

 AKRA Akra Kùltür Sanat ve Edebiyat Dergisi (AKRA)	Akra Journal of Culture Art and Literature (AKRAJOURNAL)	
Yıl 14, Year 14, Cilt 14, Volume 14, Sayı 40, Issue 40, Eylül 2026, September 2026 e-issn: 2687-6361		
Özgünlük kontrolü	 intihal.net	Authenticity process
DOI: 10.31126/akrajournal.1838051		
Makale türü: Araştırma makalesi		Article type: Research article
Geliş tarihi	08.12.2025	Submitted date
Kabul tarihi	09.06.2026	Accepted date
Elektronik yayın tarihi	Eylül 2026	Online publishing date
Atıf Bilgisi / Reference information <i>Dr. Samet Hekimoğlu (2026) Nâzım Hikmet'in Erken Dönem Şiirlerinde Dinî ve Mistik Duyarlık /Akra Kùltür Sanat ve Edebiyat Dergisi AKRA / Akra Journal of Culture Art and Literature, AKRAJOURNAL / 2026 / C.14 / S. 40 / s. 9-22</i>		

NÂZIM HİKMET'İN ERKEN DÖNEM ŞİİRLERİNDE DİNÎ VE MİSTİK DUYARLIK

Dr. Samet HEKİMOĞLU*

Öz: Bu çalışma, Nâzım Hikmet'in 1914–1921 yılları arasındaki ilk dönem şiirlerinde görülen dinî, mistik ve metafizik unsurları incelemektedir. Geleneksel olarak şairin poetikasına dair değerlendirmelerde ihmal edilen bu erken dönem metinler, Nâzım'ın hem düşünsel hem estetik gelişim sürecinde belirleyici bir katman oluşturmaktadır. Çocukluk yıllarında içinde yetiştiği Mevlevî çevrenin izleri, gençlik şiirlerinde açık bir metafizik arayışa, ilahî kudret ve teslimiyet temalarına, kuyu ve zikir gibi tasavvufî imgelere yansımaktadır. Ancak şairin 1921 sonrası materyalist dünya görüşüne yönelişi, bu metafizik duyarlığın bütünüyle ortadan kalkması anlamına gelmez; aksine ilk dönem şiirlerdeki manevî dil, daha sonraki ideolojik söylemin arka planını oluşturan bir zemin işlevi görür. Çalışmanın amacı, bu erken şiirlerdeki dinî-mistik dilin izini sürerek Nâzım Hikmet'in poetikasında çoğu zaman gözden kaçırılan bir sürekliliği ortaya koymaktır. Niteliksel içerik çözümlemesine dayanan bu inceleme, şairin metafizik sezgiden materyalist söyleme geçişini yalnızca ideolojik bir kopuş değil, çok-katmanlı bir dönüşüm olarak ele almakta ve erken dönem metinlerin şairin bütüncül şiir evrenini anlamada temel bir anahtar niteliği taşıdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Nâzım Hikmet, mistik söylem; tasavvuf, Mevlevîlik, metafizik imgelem.

RELIGIOUS AND MYSTICAL SENSITIVITY IN NAZIM HIKMET'S EARLY POEMS

Abstract: This study examines the religious, mystical, and metaphysical elements evident in Nâzım Hikmet's early poetry, dating from 1914 to 1921. Traditionally neglected in assessments of the poet's poetics, these early texts constitute a decisive layer in Nâzım's

*Ordu Üniversitesi / ORCID ID: 0009-0001-8367-4013

intellectual and aesthetic development. The traces of the Mevlevi circle in which he was raised in his childhood are reflected in his youthful poetry, which manifests itself in a clear metaphysical quest, themes of divine power and submission, and Sufi imagery such as the well and dhikr. However, the poet's shift towards a materialist worldview after 1921 did not mean the complete disappearance of this metaphysical sensibility; on the contrary, the spiritual language in his early poems served as a backdrop for his later ideological discourse. The aim of this study is to reveal an often-overlooked continuity in Nâzım Hikmet's poetics by tracing the religious-mystical language in these early poems. This study, based on qualitative content analysis, examines the poet's transition from metaphysical intuition to materialist discourse not merely as an ideological rupture but as a multilayered transformation, demonstrating that early texts hold a fundamental key to understanding the poet's holistic poetic universe.

Keywords: Nazım Hikmet, mystical miscourse, mufism, Mevlevi Order, metaphysical imagination.

Giriş

Nâzım Hikmet, 15 Ocak 1902'de Selanik'te doğmuş ve Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan çalkantılı bir tarihsel dönemin tam ortasında yetişmiştir. Her şair gibi kendi çağının ruhunu taşıyan Nâzım, çocukluk ve gençlik yıllarında savaşların, işgallerin ve siyasal dönüşümlerin gölgesinde büyümüş-tür. Şairin mensup olduğu geniş ve kozmopolit aile çevresi onun entelektüel gelişimini derinden etkilemiştir. Dedesi Mehmed Nâzım Paşa'nın Mevlevî bir devlet adamı oluşu, annesi Celile Hanım'ın ressam kimliği, ailesindeki asker, bürokrat, dilbilimci ve sanatçı figürleri, genç Nâzım'ın zihninde hem geleneksel hem modern unsurları bir araya getiren zengin bir kültürel miras şekillendirmiştir. Eğitim hayatı Galatasaray Sultanisi, Nişantaşı Sultanisi ve Bahriye Mektebi gibi dönemin seçkin kurumlarında geçerken, bir yandan şiire yönelmiş, bir yandan da aile içi çatışmalar, toplumsal çöküş atmosferi ve siyasî çalkantılar arasında kendine bir yol aramıştır. Balkan Savaşı'nın, İstanbul'un işgalinin ve Millî Mücadele'nin yarattığı milliyetçi duyarlık genç şairde derin izler bırakmış; ilk şiirlerinde bu coşkunun etkisi açıkça hissedilmiştir. İstanbul'un işgali sırasında büyüyen isyan duygusu onu Vâlâ Nureddin, Yusuf Ziya Ortaç ve Faruk Nafiz Çamlıbel'le birlikte Anadolu'ya sürüklemiş, burada kısa süre öğretmenlik yapmış ve Mustafa Kemal tarafından “gayeli şiirler yazmaya” teşvik edilmiştir. Şairin çocukluk ve ilk gençlik yıllarındaki savaş gibi toplumsal olaylar onun ilk şiirlerinin temasını oluşturur. Bunun yanında Nâzım'ın bu dönemde kaleme aldığı şiirlerinde dinsel yahut mistik bir boyuta rastlanır. Şair mutsuzluktan kurtulmak için Tanrıya yalvarır ya da ondan yakınır (Bezirci, 2007: 81).

1921'de Moskova'ya gidişi Nâzım'ın dünya görüşünde köklü bir dönüşüm

yaratmıştır. Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'nde farklı milletlerden öğrencilerle bir arada bulunması, Rus avangart sanat çevresiyle tanışması ve özellikle Mayakovski'nin etkisi, onu hem estetik hem ideolojik açıdan yeni bir çizgiye taşımıştır. 1924'te Türkiye'ye döndüğünde Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki toplumsal eşitsizliklere karşı duyarlılığı belirginleşmiş; yazıları ve şiirleri sebebiyle tekrar tekrar yargılanmış, kısa aralıklarla özgürlük ve baskı arasında gidip gelmiştir. 1938 davalarıyla aldığı ağır hapis cezaları, hayatının önemli bir bölümünü hapishanelerde geçirmesine yol açmıştır. Bu zorlu tarihsel ve bireysel süreçler, Nâzım Hikmet'in şiirinin erken döneminde görülen dinî, metafizik ve mistik duyarlılıkları anlamak açısından önemlidir. Genç yaşta yaşadığı aile kırılmaları, savaş atmosferi, milliyetçi heyecan, ardından gelen ideolojik arayışlar ve sanat çevreleriyle temas, şairin bu ilk dönem şiirlerindeki ruh iklimini belirlemiştir. Dolayısıyla onun manevî imgelerle örülü erken şiirlerini çözümlemek, yalnız poetik bir inceleme değil; aynı zamanda bir dönemin zihin dünyasını anlamaya dönük tarihî bir okuma niteliği taşımaktadır (Leontiç, 2012: 264-266).

Nâzım Hikmet'in günümüzde hâkim olan "ateist-devrimci" imgesi, onun çok katmanlı entelektüel ve poetik kimliğini tek bir çizgiye indirgeme eğiliminin tipik bir sonucudur. Bu imgenin mutlaklaşmasında, şairin özellikle 1930'lu yıllardan sonra benimsediği Marksist dünya görüşü, siyasal davaları, uzun süreli hapis yılları ve Türkiye sol hareketinin kurucu simgelerinden biri hâline gelişi belirleyici olmuştur. Cumhuriyet sonrası kültürel bellek, Nâzım'ın biyografisini çoğu kez "devrimci figür" ekseninde yeniden üretmiş, böylece gençlik dönemindeki milliyetçi duyarlıkları, dinî-mistik arayışları ve metafizik eğilimleri göz ardı edilmiştir. Oysa erken dönem şiirleri incelendiğinde, şairin hem tasavvufî bir sezgi dünyasına hem de derin bir varoluşçu duyarlılığa sahip olduğu görülür. Güncel algının tek boyutluluğu, Nâzım'ın düşünsel gelişimini bir süreklilik ve dönüşüm ilişkisi içinde değil, keskin bir kopuş anlatısı içinde değerlendirme eğiliminden kaynaklanır. Bu durum, şairi ideolojik bir simgeye dönüştürürken onun tarihsel bağlamını, kültürel kaynaklarını ve ruhsal geçişlerini perdeleyen bir modern bellek "filtrelemesi" yaratmaktadır. Bu nedenle Nâzım'ın yalnızca politik kimliğiyle değil, inanç-şüphe gerilişiyle şekillenen erken dönem ruh iklimiyle birlikte ele alınması, güncel söylemin donuk ve mutlaklaştırıcı imgesini sorgulamayı mümkün kılar. Günümüzde Nâzım Hikmet'e atfedilen "ateist-devrimci" imgesinin mutlaklaştırıl-

ması, şairin 1921 öncesi şiirlerini büyük ölçüde dışlayan bir bellek seçiciliği yaratmaktadır. Bu tek yönlü konumlandırma, erken dönem metinlerde belirgin olan dinî-manevî duyarlılığı, tasavvufî imgelem kullanımını ve metafizik arayışı görmezden gelir. Böylece Nâzım'ın poetik gelişimi, tarihsel bir süreklilik ve dönüşüm çizgisi içerisinde değil, ideolojik bir kopuş anlatısı etrafında yeniden kurgulanır. Siyasal simgelerin güçlü olduğu kültürel söylemlerde, şairin gençlik dönemine ait mistik, milliyetçi ve duygusal katmanlarının göz ardı edilmesi, metinlerin anlamını daraltan bir ideolojik okuma sorununa dönüşür. Erken şiirlerin dışlanması hem şairin iç dünyasının karmaşıklığını hem de Osmanlı-Cumhuriyet geçiş döneminin kültürel atmosferini yansıtan çok yönlü poetik yapıyı görünmezleştirir. Bu nedenle, Nâzım'ın 1921 öncesi şiirlerinin ideolojik kalıpların dışında, kendi tarihsel bağlamı ve estetik özellikleriyle değerlendirilmesi, güncel okumalarda yerleşmiş tek boyutlu imgeyi sorgulamak açısından önemlidir.

Nâzım Hikmet'in 1921 öncesi şiirlerinde dinî, mistik ve metafizik temaların dikkate değer bir yoğunlukta bulunması, şairin gençlik dönemindeki zihinsel ve ruhsal arayışın belirgin bir göstergesidir (Özarslan, 2003: 477). Bu yoğunluk, çoğu zaman geleneksel İslami duyarlılık ile modern bireysel sorgulamanın iç içe geçtiği bir poetik alan yaratır. "Hakk", "kuyu", "nur", "ezel", "sonsuzluk", "ölmeden ölmek", "mahşer", "secde", "dergâh" gibi tasavvufî kavramların sıkça yer aldığı şiirlerde metafizik bir merakla sezgisel bir iç konuşmanın birleştiği görülür. Bu temalar, bir dogmaya bağlı dindarlığın ifadesi olmaktan ziyade, genç bir şairin varoluşun anlamına, hayatın yazgısına ve ebediyet fikrine yönelen içsel sorgulamasını görünür kılar. Erken dönem şiirlerindeki bu ruh hâli, Nâzım'ın daha sonra geliştireceği materyalist ve toplumsal gerçekçi perspektifin öncesinde, onun insanın iç dünyasına eğilen, aşkınlık arayan, kimi zaman yakaran kimi zaman isyan eden bir özne kurduğunu gösterir. Dolayısıyla dinî-mistik-metafizik yoğunluk, şairin poetik gelişiminde geçici bir "gençlik eğilimi" olarak değil, onun ruhsal tecrübesinin başlangıç katmanı ve ileride yaşayacağı ideolojik dönüşümün zeminini oluşturan bir süreç olarak okunmalıdır. Bu katman göz ardı edildiğinde, Nâzım'ın şiirsel kişiliğinin bütünlüğü eksik kalır ve bu durumda erken dönem şiirleri ideolojik okumaların gölgesinde hak ettiği estetik ve düşünsel değeri görmemiş olur.

Bu çalışmanın temel amacı, Nâzım Hikmet'in 1914-1920 yılları arasında kaleme aldığı erken dönem şiirlerinde dinî, mistik ve metafizik dilin izini

sürmek; şairin poetik gelişiminde çoğu zaman ihmal edilen bu katmanın nasıl bir anlam evreni oluşturduğunu ortaya koymaktır. Bu dönem, Nâzım'ın ulusal kimlik, maneviyat, kader, ebediyet ve tasavvufi sezgi gibi temalarla yoğun bir şekilde meşgul olduğu bir döneme denk düştüğü için, şairin daha sonra benimsediği modernist-toplumcu çizginin öncesinde ruhsal ve düşünsel bir hazırlık evresi niteliği taşır. Çalışmada niteliksel–betimleyici bir yöntem benimsenmekte ve şiirler, yakın okuma teknikleriyle çözümlenerek dinî söz varlığı, sembolik yapı, tasavvufi imgelem ve metafizik sorgulamanın metin içindeki işlevi belirlenmektedir. Ayrıca şiirlerin üretildiği tarihsel bağlam göz önünde tutularak, Osmanlı'nın son yıllarındaki zihniyet dünyasının genç bir şairde nasıl bir metafizik duyarlılık yarattığı tartışılmakta ve böylece Nâzım'ın erken dönem poetikadaki manevî yönün sonraki ideolojik dönüşümüyle süreklilik ve kopuş ilişkisi içinde nasıl konumlandığı açığa çıkarılmaktadır. Bu yöntem hem metnin iç dinamiklerini hem dönemin kültürel iklimini dikkate alarak dinî dilin izini tarihsel ve poetik bir bütünlük içerisinde takip etmeyi mümkün kılar.

Nâzım Hikmet'in poetikasında erken dönemin dinî, mistik ve metafizik çağrışımlara yaslanan duyarlılığın ideolojik bir söyleme yönelmesi, yalnız tarihsel bağlamla değil, şairin bilinçli bir poetik tercih değiştirmesiyle de ilişkilidir. 1923 tarihli “Lahutî'nin ‘Kremlin’ine Mukaddeme” şiiri, bu dönüşümün en açık göstergelerinden biridir. Şair burada Sadî ve Hayyam gibi Doğu'nun klasik temsilcilerini, özellikle de Sadî'nin geleneksel hikmet tonunu “dinlemek istemiyoruz artık” diyerek sembolik biçimde tarihselleştirir; estetik değerlerinden ziyade, sınıf mücadelesi perspektifine uymayan ‘ahenk’leri nedeniyle onları geçmişte bırakır. Ardından Lahutî'yi “Farisî'nin ilk bolşevik şairi” olarak selamlayarak geleneksel Doğu şiiri ile devrimci modernite arasında yeni bir köprü kurar. Bu tutum, Nâzım'ın erken dönem mistik-metafizik şiirlerinde görülen içsel arayıştan uzaklaşıp toplumcu gerçekçiliğin keskin ideolojik dilini benimsediğini gösterdiği kadar, geçmişin kültürel kodlarını dönüştürerek yeniden konumlandırma çabasının da göstergesidir. Böylece şair, Osmanlı son döneminin dinî-manevî dilinin izlerini taşıyan gençlik şiirlerinden, sınıf bilinci merkezli yeni bir poetik inşaya yöneldiğini açıkça ilan eder (Kara, 2000: 7). Nâzım Hikmet'in erken dönem şiirlerindeki dinî, mistik ve metafizik temaların izini sürerken, şairde görülen bilinç parçalanmasının köklerini çocukluk ve gençlik yıllarına uzanan iki farklı kültürel çevrenin iç içe geçtiği aile ortamında aramak gerekir. Batılı değerlere yakın, Fransızca konuşan,

piyano çalan, Lamartine hayranı annesi Celile Hanım ile Mevlevîlik geleneğine bağlı, şiir ve tasavvuf sohbetlerinin merkezinde yer alan dedesi Mehmed Nâzım Paşa'nın temsil ettiği iki ayrı kültür dairesi, genç şairin zihninde birbirine temas eden fakat çoğu zaman gerilimli bir çift kutup oluşturmuştur. Nâzım, annesinin Paris'e gidişi sonrasında bir süre dedesinin yanında kalarak Mevlevî meclislerinde okunan şiirleri, yapılan dinî sohbetleri "anlamasa da koklayan" bir çocuk olarak yetişmiş; bu atmosfer onun erken şiirlerinde belirginleşecek olan tasavvufî imgelem ve metafizik duyarlılığın zeminini hazırlamıştır. 1913–1920 arasında kaleme aldığı hece ölçüsündeki şiirlerde milliyetçi duygular, bireysel hassasiyetler ve Tanrı'ya içten bir yöneliş yan yana görülür; Mevlânâ, "Dergâhın Kuyusu" ve "Ağa Câmî" gibi şiirler bu dönemin manevî karakterini açıkça yansıtır. Ancak aynı dönemin sonunda, özellikle 1919 tarihli "Günahlarımdan" şiiri, genç şairin din karşısında yaşadığı sarsıntıyı ve iç bölünmeyi çarpıcı biçimde açığa vurur. Şiirde tekrarlanan "Uhrevî cennete aldanmıyoruz" dizesi, metafizik teselli arayışının yerini seküler bir sorgulamaya bıraktığını; dinin 'hiçlikte bir varlık' gösterdiği düşüncesi ise şairdeki nihilist eğilimin güçlendiğini gösterir. Eleştirmenlerin de belirttiği üzere, Nâzım'ın bu dönemdeki söyleyişi, dinin ancak dünyevî acılara çözüm sunduğu ölçüde anlamlı olabileceğini ima eden sekülerleştirilmiş bir din tasavvuruna dayanır. Böylece şairin erken dönem poetikasında hem Mevlevî bir estetikten beslenen mistik sezgi hem de modern bireyin inanç-şüphe gelgitleri iç içe bulunur. Bu durum, Nâzım'ın şiirinde 1921 sonrasında belirginleşecek ideolojik dönüşümün psikolojik ve kültürel arka planını anlamak açısından kritik önemdedir (Garişper & Küçükcoşkun, 2008: 87-88).

Hece Dergisi'nin Nâzım Hikmet'le ilgili hazırladığı özel sayıda Nâzım'ın ilk şiirlerini ele alan Ertan Örgen'in değerlendirmeleri, Nâzım Hikmet'in poetikasında erken döneme özgü dinî ve mistik duyarlılığın hem tematik hem estetik açıdan güçlü bir varlık gösterdiğini açık biçimde ortaya koyar. Şairin 1913–1920 arasında kaleme aldığı hece ölçüsündeki şiirlerde vatan, millet, şehitlik, merhamet, aşk gibi dönemin ortak duygulanımlarının yanı sıra metafizik kaygıların, ölüm düşüncesinin, ruhun yolculuğuna dair hayallerin ve Mevlevî geleneğe uzanan imge dünyasının belirgin bir yoğunluk taşıdığı görülür. Örgen'in özellikle "Hak Yolları", "Dergâhın Kuyusu", "Mevlânâ", "Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar mı?" ve "Ağa Camii" gibi şiirleri işaret etmesi, bu dönemde Nâzım'ın hem içsel bir arayış hem de mistik bir idealizm içinde olduğunu doğrular. Bu metinlerde ölüm fikri su metaforu üzerinden,

toplumsal ideal kan motifi üzerinden, metafizik arzu ise ruhun yükselişi ve aşkın varlık düşüncesi üzerinden kurulmuştur; yani dinî duyarlılık sadece tematik bir unsur değil, şiirin arka planındaki duyuş tarzıdır. Örgen'in tespitiyle, bu dönemi anlamak Nâzım'ın ilerleyen yıllarda yaşadığı ideolojik dönüşümü de daha rafine biçimde kavramayı sağlar; zira şairin 1922 sonrası materyalist dünya görüşüne yönelişi, ancak önceki mistik evreyle karşıtlık ve süreklilik ilişkisi içinde anlaşılabilir. Örgen'in dikkat çektiği "su" ve "kan" motiflerinin 1922 sonrasında geçirildiği dönüşüm de bu bakımdan anlamlıdır: Mistik sezgiyi ve metafizik yükselişi temsil eden su, daha somut ve devrimci bir toplumsallığa; ulvî-fedakârlığı temsil eden kan ise makineleşme, emek ve kolektif hareket imgelerine dönüşür. Bu değişim, sadece ideolojik bir yöneliş değil, aynı zamanda şiir dilinde yapısal bir kırılmadır. Dolayısıyla Örgen'in vurguladığı biçimde, erken şiirlerdeki mistik ve metafizik duyarlılık, Nâzım'ın poetik evreninde geçici bir evre değil, ilerleyen yıllarda bile zaman zaman yüzeye çıkan bir kaynak, bir "ilk duyarlılık" olarak işlev görür (Örgen, 2007: 158-161). Nâzım Hikmet'in erken dönemini değerlendiren çalışmalar, şairin manevî alanla ilişkisini yalnızca reddiye üzerinden okumanın eksik bir çerçeve olduğunu gösterir. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarında soluduğu Mevlevî çevre, zikir seslerinin, mabet tasvirlerinin ve ruhsal arayışın genç şair üzerindeki etkisini belirginleştirir. 1914–1920 arasında yazdığı şiirlerde bu etki, metafizik merakla birleşen duygusal ve mistik bir dilin oluşmasına yol açar; "kuyu, arş, sonsuzluk, ruhun macerası" gibi imgeler bu dönemin ortak damarıdır. Ancak şairin sonraki yıllarda geliştirdiği materyalist söylem, bu gençlik evresini bilinçli biçimde geride bırakma çabasını yansıtır. Bu reddediş, tasavvufun özünü değil, dönemin pasif ve edilgen görülen dinsel anlayışını hedef alır; böylece metafizik arzusunun yerine toplumsal mücadeleyi koyan yeni bir dil doğar. İlginç olan, materyalist dönemine rağmen, erken evreye özgü manevî duyarlığın tamamen silinmemesi; ritimde, imge dokusunda ve hatta maddenin kutsallaştırıcı söylemde zaman zaman yeniden belirmesidir. Maddede tezahür eden bir "tanrısallık" fikri, gençlik dönemindeki metafizik dili dünyevileştirerek farklı bir biçimde sürdürür. Bu nedenle, erken dönem şiirleri sadece biyografik bir hatıra ya da "acemilik dönemi" olarak görülemez; şairin sonraki estetik ve ideolojik yönelimlerinin zeminini oluşturan kurucu bir katman niteliği taşır. Nâzım'ın materyalist tonunu anlamak için, ilk şiirlerdeki mistik hava mutlaka dikkate alınmalıdır; çünkü reddedilen de, dönüştürülen de aynı kaynaktan beslenir (Günaydın, 2007: 323-325).

I. Erken Dönem Şiirlerinde

Dinî ve Mistik Duyarlığın Poetik Yapısı

Nâzım Hikmet'in 1914–1921 yılları arasındaki şiirleri, şairin sonraki materyalist kimliğine büsbütün zıt görünen güçlü bir dinî ve mistik duyarlık taşır. Bu duyarlık yalnızca tematik bir eğilim değil; şiirlerin atmosferini, ritmini ve imgesel yapısını belirleyen kurucu bir çizgidir. Şairin çocukluk yıllarında soluduğu Mevlevî çevrenin ruhaniyeti, zikir seslerinin hafızada bıraktığı titreşim ve “kuyu, gece, sır, arş, ebed” gibi metafizik kodlar bu dönemin şiirlerinde hem estetik hem varoluşsal bir karşılık bulur. Örneğin “Hak Yolları” şiirinde genç şairin içsel bir yolculuğu, tasavvufî bir menzile yöneliş duygusuyla birleşir: “*O yollardan kervan geçmez kuş geçmez / Oralarda nur doludur her gece*” (Nâzım Hikmet, 1991: 42). Bu dizeler, klasik tasavvufun “halvette açılan iç nur” anlayışını çağırıştırır. Zifiri karanlık içindeki ışık, şairin iç dünya keşiflerini simgeler; yol ise zâhirde yürünmeyen, bâtına açılan bir hattır. Bu hat Mevlevî düşüncede insanın kendi içine inişini temsil eder. Benzer biçimde “Küçük Düşüncelerimden” şiirinde metafizik bilme arzusunun ve sınırsızlık düşüncesinin ağırlığı hissedilir: “*Sonsuzluğa giden yolları aştım / Yarılınca birden ebedin gülü*” (s. 46). Burada “ebedin gülü”, Mevlânâ'da sıkça geçen “gül”ün hakikat metaforunu çağırıştırır. Şairin gençlik dönemindeki bu dize-lerde görülen metafizik gerilim, sadece anlam arayışı değil, varlıkla doğrudan bir temas denemesidir.

Bu bağlamda “Ağa Camii” şiiri, mabet ile modern zamanların yozlaşmış sokakları arasındaki ruhsal karşıtlığı kurar. Şair mabedin kapısında dururken dışarının çürümüşlüğü ve ruhsuzluğunu hisseder: “*Böyle sokaklarda ki... yalnız senin göğsünde büyük ruhun ağlıyor*” (s. 146). Burada cami, milletin bozulmuş talihine karşı hâlâ varlığını koruyan son sığınak ve metafizik umut yuvasıdır. Genç Nâzım'ın “ruh ağlıyor” benzetmesi, dinî duyarlığın yalnızca bireysel bir arayış olmadığını; aynı zamanda toplumsal bir kader bilincine dönüştüğünü gösterir.

Bu dönemin en güçlü örneklerinden biri olan “Dergâhın Kuyusu”, tasavvufî sembolizmi imgeler üzerinden canlı bir şekilde kurar. Kuyunun “zikrettiğini” hissettiren betimleme, tasavvufta “eşyanın zikri” inancına doğrudan temas eder: “*Kuyunun dibinde bir ses var... zikir gibi...*” (s. 107–108). Nâzım burada yalnızca bir mekânı değil, varlığın bütününe sinmiş olan gizli ilahî titreşimi sezdirir. Bu şiir, genç şairin ruhsal duyarlığının yoğun olduğu, metafizik sezgilerin en açık biçimde şiirleştiği örneklerdendir. Benzer bir metafizik

ritim “Mevlâna” şiirinde görülür; şair burada ilk kez kendi varlığını bir tarikata bağlayan bir söylem geliştirir: “*Aşkî içten duydum Arş’a yükseldim... / Ben de mürîdinim işte Mevlâna*” (s. 126). Bu dizeler, bir taklit çabasından ziyade ruhsal aidiyetin ağırlığını taşır. Henüz on sekiz yaşındaki bir şairin “mürîdim” diyebilmesi, içsel bir sarsılmanın dışa vurumu olarak düşünülebilir.

Bu bütünlük içinde bakıldığında, Nâzım Hikmet’in erken dönem şiirleri, yalnızca genç bir şairin tematik arayışlarının rastlantısal örnekleri değil; ileride bütünüyle reddedeceği materyalist dünya görüşünün zemininde bile izleri silinmeyen güçlü bir manevi mirasın poetik yansımalarıdır. Bu dönem metinlerinde ortaya çıkan tasavvufî sezgiler, metafizik gerilimler, mabet–sokak çatışması ve “kuyu, nur, ebed, sır” gibi semboller, şairin içsel dünyasını kuşatan arayış hâlinin şiirsel bir izdüşümüdür. Genç Nâzım’ın ruhsal titreşimlere bu denli açık oluşu, sonraki ideolojik kopuşun şiddetini de anlamlandırır; çünkü kopuş ne kadar sert olursa olsun, bu ilk şiirlerde kurulan metafizik duyarlığın tamamen silindiğini söylemek güçtür. Bu nedenle erken dönem yalnızca kronolojik bir başlangıç değil, ilerideki poetik yönelimleri besleyen, onlarla gerilim içinde varlığını sürdüren bir “arka plan tabakası” olarak değerlendirilmelidir. Bu tabakanın incelenmesi, şairin maneviyatla kurduğu ilişkinin dönüşümünü görünür kıldığı gibi, Nâzım Hikmet’in şiirsel kimliğinin çok katmanlı yapısını da anlamak açısından zorunlu bir basamak hâline gelir.

II. Metafizik Arayıştan Seküler Sorgulamaya:

İnançla Çatışmanın Şiirdeki Görünümü

Erken dönemin dinî–mistik dili bir süreklilik gibi görünse de 1919–1921 arası metinlerde bu duyarlığın yer yer çatladığı, şüpheyne dönüştüğü ve bireysel bir kırılma yaşandığı açıkça görülür. Bu kırılma şiirleri, şairin ruhî gerilimini dramatik bir biçimde dışa vurur ve ileride gelişecek materyalist yönelişin ilk belirtileri olarak okunabilir.

“Günahlarımın” şiiri bu kırılmanın en sert örneğidir: “*Kalbimizde artık yok eski yerin... / Hiçlikte bir varlık gösteren ey din!*” (s. 61). Burada genç şair, bir zamanlar metafizik güvenlik sağlayan dinî dilin artık teselli sunmadığını söyler. Dikkat çekici olan, dinin “hiçlikte bir varlık” olarak nitelenmesidir; bu ifade tasavvufî “hiçlik” fikrinin tüm anlamından sıyrılarak nihilist bir göndermeye dönüşmüştür. Bu da şairin metafizik sezgiden bütünüyle kopmadığını, fakat onu kendi zamanındaki krizle yeniden yorumladığını düşündürür.

Buna karşılık “Görmedim Kulunun Bahtıyarını” gibi şiirler hâlâ kader, sır ve ilahî adalet düşüncesine bağlıdır: “*Akıl bu sırda da ermez Yarabbi*” (s. 62). Bu dizelerde Protest bir ret değil; teslimiyet ve anlam arayışı hâkimdir. Dolayısıyla genç Nâzım’ın dinî dili tek yönlü değildir, yakınlık ile kırıma iç içe ilerler.

“Bir Gece” şiiri, ruh çağırma sahnesi üzerinden metafizik bilinmezliğe dair merakı ifade eder: “*Belki onu gören ruhlarımızda / bilinmez hisleri duyuran bir yer*” (s. 73). Bu sözler, genç şairin ruh kavramını hem halk inancıyla hem tasavvufi sezgiyle kurduğunu gösterir. Ölüm, bilinmezlik ve ruhun göçü şiirlerde sürekli geri dönen temalardır.

Bu dönemde yazılan bazı şiirler ise dinî duyguyu millî kader fikriyle birleştirir. “Yarabbi Bahtımız Ne Kadar Kara”da metafizik yakarış, toplumsal ümitsizlikle iç içedir: “*Bir ışık bu sonsuz karanlıklara*” (s. 74). Işık hem imanın hem de kurtuluş ümidinin metaforudur.

Bütün bu örnekler bir arada değerlendirildiğinde, şairin dinî-mistik dili ilk yıllarda derin bir içtenliğe, sonra soruya, sonunda ise kopuşa yönelen katmanlı bir gelişim gösterir. Bu katmanları bilmeden Nâzım’ın 1922 sonrası şiirindeki keskin materyalizmi kavramak mümkün değildir; çünkü reddedilen şey rastlantı değil, gençliğin içten ve derin arayışıdır.

Bu değerlendirmelerin ışığında Nâzım Hikmet’in ilk dönem şiirleri, genellikle onun poetikasında bastırılmış veya ihmal edilmiş bir katman olarak görülse de aslında sonraki şiirlerinin kuruluş mantığını kavramak için vazgeçilmez bir evre oluşturur. Dinî-mistik duyarlığın derinliği ile materyalist kırılmanın şiddeti, birbirini dışlayan değil, birbirini anlamlandıran iki gerilim hattı hâlinde belirir. Genç şairin zikirden yükselen sükûnet ile makinenin çeliğine duyduğu hayranlık arasındaki geçiş, yalnız biyografik bir yönelim değil; şiirin kendi iç ontolojisinde yaşanan bir dönüşümdür.

İlk dönem şiirlerinde metafizik bir arayışın parıltıları görülürken, 1921 sonrası şiirlerde bu arayışın yerini ideolojik bir açıklık, dünyevî bir inşa ve maddi hayatın mutlak önceliği alır. Fakat bu dönüşüm, önceki evreyi silmez; aksine, gençliğin mistik sezgisini arka planda taşıyarak yeni bir dünya görüşünün yapı taşlarına dönüşür.

Sonuç

Nâzım Hikmet’in 1914–1921 dönemine ait şiirleri, uzun yıllar boyunca şairin biyografik gelişim çizgisinde tali bir alan olarak değerlendirilmiş; çoğu

kez devrimci materyalizmin keskin sesiyle yazılmış olgun dönem şiirlerinin gölgesinde kalmıştır. Oysa bu çalışma, genç şairin dinî, mistik ve metafizik dille kurduğu yoğun ilişkinin, onun ileride alacağı poetik ve ideolojik biçim üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Bu erken şiirlerde Mevlevî çevrenin ruhani havası, zikir seslerinin titreşimi, kuyu imgesinin derinliği, ışığın ve karanlığın metafizik dengesi ve ilahî kudret karşısında duyulan hayranlık ile isyan iç içedir. Şairin hem teslimiyet hem tereddüt, hem arayış hem kopuş duygularıyla örülü bu dönem metinleri, onun ileride benimsediği maddeci dünya görüşünün yalnızca bir tercih değil, bir hesaplaşmanın ürünü olduğunu ortaya koyar.

Öte yandan, bu çalışmanın bulguları genç Nâzım'ın dinî-mistik şiirlerinin yalnızca biyografik bir merak ya da geçici bir ruhsal evre olarak görülemeyeceğini, aksine şiirinin düşünsel temelinde yer alan güçlü bir arka plan katmanı oluşturduğunu göstermektedir. 1920'lerin materyalist Nâzım'ı ancak 1910'ların metafizik duyarlılığı bilinirse bütünlüklü biçimde anlaşılabilir. Çünkü reddedilen şey yüzeysel bir inanç değil, gençliğin derin anlam arayışı; kabul edilen şey ise dünyaya başka bir açıdan yeniden bakma iradesidir.

Bu nedenle Nâzım'ın ilk dönem şiirleri onun hem poetik gelişimini hem de ideolojik dönüşümünü anlamada temel bir kaynak niteliğindedir. Şairin içsel çatışmasını, zamanın ruhuyla kurduğu hesaplaşmayı ve dilindeki dönüşümü bu dönemin metafizik-manevî izleri olmadan çözümlemek eksik bir okuma olacaktır. Bu çalışma, söz konusu izlerin görünürlüğünü artırmakta ve Nâzım Hikmet'in bütüncül bir şiir evrenini kavramak için erken dönem şiirlerin yeniden yorumlanmasının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Bezirci, A. (2007). *Nâzım Hikmet -yaşamı, şairliği, eserleri, sanatı-*. Evrensel Basım Yayın.
- Gariper, C., & Küçükcoşkun, Y. (2008). Nâzım Hikmet'in Sanat Evreninde Bilinç Parçalanması ve Mevlânâ Karmaşası. *Erdem*, 50, 83-110.
- Günaydın, Y. T. (2007). Mevlevî Geçmiş, Maddeci Dünya Görüşü Ve Nâzım Hikmet'in Şiirinde Tasavvuf. *Hece Dergisi*, 121.
- Kara, M. (2000). Tasavvufî Şiirin Gücü Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Samih Rifat, Hasan Ali Yücel Tekke Şâiri midir? *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1).
- Leontiç, M. (2012). Nâzım Hikmet'in Hayatı ve Şiirleri. *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, 17, 263-280.
- Nâzım Hikmet. (1991). *Nâzım Hikmet İlk Şiirleri*. Adam Yayınları.
- Örgen, E. (2007). Nâzım Hikmet'in İlk şiirleri. *Hece Dergisi*, 121, 636.
- Özarslan, E. (2003). *Nâzım Hikmet: Hayatı ve Şiiri* [Doktora]. Hacettepe Üniversitesi.

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışma, Nâzım Hikmet'in 1914–1921 yılları arasında kaleme aldığı erken dönem şiirlerinde belirgin biçimde görülen dinî, mistik ve metafizik duyarlılığı incelemeyi amaçlamaktadır. Şairin ilerleyen yıllarda benimsediği materyalist ve devrimci perspektifin gölgesinde kalan bu metinler, çoğu kez ideolojik okumalar nedeniyle görmezden gelinmiş; Nâzım'ın poetik gelişimi içinde tali bir aşama olarak değerlendirilmiştir. Bu makale, erken dönem mistik yönelimin yalnızca tematik bir tercih değil, şairin poetik oluşumunu derinden şekillendiren kurucu bir estetik damar

olduğunu göstermeyi hedeflemektedir. Ayrıca bu dönem şiirlerinin, şairin Mevlevî çevrede geçen çocukluk yıllarının bıraktığı kültürel-ruhsal izlerle nasıl ilişkilendiği ortaya konulmaktadır.

Yöntem

Çalışmada niteliksel metin analizi yöntemi benimsenmiştir. Nâzım Hikmet'in *İlk Şiirler* (Adam Yay., 1991) içinde yer alan dinî, mistik ve metafizik yönelimli metinleri ayrıntılı çözümlemeye tabi tutulmuş; bu çözümleme sırasında tasavvuf estetiği, metafizik imgelem, mekân sembolizmi ve şairin biyografik arka planı birlikte değerlendirilmiştir. Analizde ayrıca erken dönem şiirlerin 1922 sonrası poetik ve ideolojik yönelimlerle ilişkisini anlamak için karşılaştırmalı bir okuma yapılmıştır. İlgili ikincil kaynaklar—özellikle Ertan Örgen, Yusuf Turan Günaydın gibi araştırmacıların tespitleri—bağlamsal çerçeveye oluşturmak için kullanılmıştır.

Bulgular

İnceleme, Nâzım Hikmet'in erken dönem şiirlerinde dinî ve mistik atmosferin son derece belirgin olduğunu göstermektedir. “Hak Yolları”, “Küçük Düşüncelerimden”, “Dergâhın Kuyusu” ve “Mevlâna” gibi metinlerde Mevlevî sembolizmin, ilahî nur motifinin, kuyu–gece–sır ekseninde kurulan metafizik imgelemin ve tasavvufi coşkunluğun yoğun biçimde kullanıldığı görülmüştür. Şairin arayışında yalnızca bireysel maneviyat değil, toplumsal yazgıya dair metafizik bir hassasiyet de dikkate değerdir. “Ağa Camii” şiiri, modern hayatın yozlaşmışlığı karşısında mabedin bir sığınak olarak belirmesi bakımından bu tavrı açıkça gösterir.

Bulgular ayrıca, 1921'e kadar süren bu metafizik duyarlılığın Nâzım'ın poetik kişiliğini etkileyen önemli bir başlangıç katmanı olduğunu ortaya koymaktadır. Şair 1922'den itibaren materyalist bir dünya görüşüne yönelse de erken dönemde oluşturduğu sembolik dil ve içe dönük duyarlılığın izleri, sonraki yıllarda zaman zaman belirmiştir. Çalışma, bu erken dönem şiirlerinin yalnızca biyografik bir merak konusu değil, şairin poetik evrimini anlamada zorunlu bir basamak olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, Nâzım Hikmet'in erken döneminde mistik-metafizik bir çizgide gelişen şiir anlayışının, sonraki materyalist dönüşümü daha iyi kavrayabilmek için vazgeçilmez bir arka plan sunduğunu göstermektedir. Bu şiirler, şairin ilerleyen yıllarda kuracağı modernist ve ideolojik poetikanın temel gerilim noktalarını anlamaya yardımcı bir “kaynak tabaka” işlevi görmektedir. Dinî temaların, tasavvufi sembollerin ve metafizik arayışın poetik düzeydeki bu varlığı, Nâzım'ın ruhsal ve düşünsel gelişimindeki kırılmaların tarihsel olarak izlenmesine olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak, erken dönem şiirler hem bir kopuşun hem de sürekliliğin izlerini taşımaktadır. Nâzım'ın poetik serüveni yalnızca materyalist kimliğin gölgesinde okunamaz; aksine, mistik sezgilerle örülmüş ilk dönem metinleri, şairin şiirsel duyarlılığının çok katmanlı yapısını

görünür kılar. Bu nedenle söz konusu dönemin yeniden ele alınması hem şairi ideolojik klişelerden arındırmak hem de modern Türk şiirinin gelişim çizgisini daha bütüncül kavramak açısından önemlidir.

Extended Abstract

Purpose

This study aims to examine the strong religious, mystical, and metaphysical sensitivity that characterizes Nâzım Hikmet's early poems between 1914 and 1921. Although these poems have often been marginalized or ignored due to ideological readings that emphasize the poet's later materialist identity, they constitute a crucial formative layer in his poetic evolution. The article argues that the mystical orientation in this period is not a merely thematic preference but a foundational aesthetic dimension shaped by the poet's childhood in a Mevlevi environment. The study seeks to reveal how the spiritual and cultural traces of this background inform the imagery and structure of the early poems.

Method

The analysis is based on qualitative textual examination. Poems from *İlk Şiirler* (Adam Publications, 1991) that display religious or mystical elements were subjected to close reading. The study integrates perspectives from Sufi aesthetics, metaphysical imagery, spatial symbolism, and biographical context. To trace the relationship between these early poems and the post-1922 materialist-modernist phase, a comparative framework was employed. Secondary sources—particularly studies by Ertan Örgen and Yusuf Turan Günaydın—were used to contextualize the findings.

Findings

The analysis reveals that Nâzım Hikmet's early poetry is deeply infused with mystical and metaphysical motifs. Poems such as "Hak Yolları," "Küçük Düşüncelerimden," "Dergâhın Kuyusu," and "Mevlâna" employ imagery associated with Mevlevi symbolism, divine light motifs, and metaphysical concepts such as "kuyu" (well), "sır" (mystery), and "ebed" (eternity). These poems demonstrate both an individual spiritual quest and a collective existential concern. The poem "Ağa Camii," for example, juxtaposes the corruption of modern life with the sanctuary-like presence of the mosque, reflecting a broader metaphysical sensitivity.

The findings also indicate that although Nâzım Hikmet adopted a materialist worldview after 1922, traces of the symbolic vocabulary and introspective sensibility developed during the early period continued to surface in his later work. Thus, the early poems are essential for understanding the poet's layered artistic development rather than being incidental or immature exercises.

Conclusion and Discussion

The study concludes that the mystical and metaphysical tendencies evident in Nâzım Hikmet's early poems provide indispensable context for understanding his later materialist transformation. These early works constitute a foundational layer that illuminates the internal tensions and continuities within the poet's broader aesthetic trajectory. The presence of religious themes, Sufi symbolism, and metaphysical inquiry allows for a historically grounded interpretation of the poet's intellectual and poetic evolution.

Ultimately, the early poems contain traces of both rupture and continuity. They demonstrate that Nâzım Hikmet's poetic identity cannot be reduced to ideological clichés associated with his later years. Revisiting these early texts is therefore essential not only for reassessing his

oeuvre but also for achieving a more comprehensive understanding of the development of modern Turkish poetry.

Etik Komite Onayı: Bu araştırma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Çıkar Çatışması: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanmamıştır.